

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Видавництво «Гілея»

Гілея

*Науковий вісник
збірник наукових праць*

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 127 (№ 12)

Київ – 2017

Natsional'nyy pedahohichnyy universytet
imeni M. P. Drahomanova

VHO Ukrayins'ka Akademiya Nauk

Vydavnytstvo «Hileya»

Hileya

*naukovyy visnyk
zbirnyk naukovykh prats'*

- *Istorychni nauky*
- *Filosofs'ki nauky*
- *Politychni nauky*

Vypusk 127 (№ 12)

Kyyiv – 2017

9. Немченко Л. Новое в страховании инвалидности // Вопросы страхования. – 1924. – №5. – С.1.
10. Ростовский И. Массовый контроль / И. Ростовский // Вопросы страхования. – 1927. – №48.
11. Рохлин А. Собесы, профсоюзы и инвалиды труда / А. Рохлин // Вестник социального обеспечения. – 1922. – №1–3.
12. Сборник действующего законодательства по социальному страхованию на Украине. Под общей редакцией И. И. Фреймана. – Харьков: «Вопросы труда», 1926. – 125 с.
13. Сборник постановлений и распоряжений по социальному страхованию. – Харьков, 1923. – 118 с.
14. Социальное страхование на Украине в 1925–1926 гг. – Харьков: Изд. НКТ УССР, 1927. – 168 с.
15. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф.2851. – Оп.1. – Спр.1052.
16. Социальное страхование на Украине в 1925–1926 гг. – Харьков: Изд. НКТ УССР, 1927.
17. Теттенборн З. Пенсионное обеспечение инвалидов труда и членов семейств застрахованных / З. Теттенборн. – М.: «Вопросы труда», 1927. – 76 с.
18. ЦДАВО України. – Ф.2623. – Оп.1. – Спр.2366.
19. Там само. – Ф.2851. – Оп.1. – Спр.278.
20. Там само. – Спр.499.
21. Там само. – Спр.747.
22. Шарпати В. Г. Соціальне забезпечення в УРСР (20–30-ті роки XX ст.) / В. Г. Шарпати. – К.: Ніка-Центр, 2006. – 268 с.; Мельничук О. А. Соціальне страхування в радянській Україні (20–30-ті рр. XX ст.) / О. А. Мельничук. – Вінниця: «Едельвейс і К», 2009. – 372 с.

References

1. Baevskij I. L., Jemdin Ja. R. Dejstvujushhee zakonodatel'stvo po social'nomu strahovaniju. (S kommentarijami). Izd. 2-e. – / I. Baevskij. – М.: Voprosy truda, 1928. – 76 s.
2. Vigdorichik N. A. Social'noe strahovanie. Sistematischeskoje izlozhenie istorii, organizacii i praktiki vseh form social'nogo strahovanija / N. A. Vigdorichik. – SPb., 1912. – 295 s.
3. Vishneveckij A. Blizhajshie zadachi v oblasti strahovanija invalidnosti / A. Vishneveckij // Voprosy truda. – 1926. – №2. – 95 s.
4. Ivanov L. M. Strahovoj zakon 1912 g. i ego praktičeskoe primenenie / L. M. Ivanov // Otechestvennaja istorija. – 1995. – №5. – S.88–126.
5. Izvestija NKT SSSR. – 1930. – №4.
6. Korneev I. Profsojuzy i social'noe strahovanie rabochih // Vestnik social'nogo obespečenija. – 1921. – №3. – S.4–5.
7. Materialy po statistike social'nogo strahovanija na Ukraine. Pod red. prof. Je. M. Kagana. Vyp. I. – Har'kov: Izdanie glavnogo upravlenija social'nogo strahovanija na Ukraine, 1927. – 384 s.
8. Movchan O. M. Medychne obslugovuvannja robitnykiv USRR. 1920-ti rr. / O. M. Movchan // Problemy istorii' Ukrai'ny: fakty, sudzhennja, poshuky. – K.: Instytut istorii' Ukrai'ny NAN Ukrai'ny, 2006. – Vyp.15.
9. Nemchenko L. Novoe v strahovanii invalidnosti // Voprosy strahovanija. – 1924. – №5. – S.1.
10. Rostovskij I. Massovij kontrol' / I. Rostovskij // Voprosy strahovanija. – 1927. – №48.
11. Rohlin A. Sobesy, profsojuzy i invalidy truda / A. Rohlin // Vestnik social'nogo obespečenija. – 1922. – №1–3.12. Sbornik dejstvujushhego zakonodatel'stva po social'nomu strahovaniju na Ukraine. Pod obshhej redakciej I. I. Frejmana. – Har'kov: «Voprosy truda», 1926. – 125 s.
13. Sbornik postanovlenij i rasporyzhenij po social'nomu strahovaniju. – Har'kov, 1923. – 118 s.
14. Social'noe strahovanie na Ukraine v 1925–1926 gg. – Har'kov: Izd. NKT USSR, 1927. – 168 s.
15. Central'nyj derzhavnyj arhiv vyshhyh organiv vlady ta upravlinnja Ukrai'ny (dali – CDAVO Ukrai'ny). – F.2851. – Op.1. – Spr.1052.
16. Social'noe strahovanie na Ukraine v 1925–1926 gg. – Har'kov: Izd. NKT USSR, 1927.
17. Tettenborn Z. Pensionnoe obespečenje invalidov truda i chlenov simejstv zastrahovannyh / Z. Tettenborn. – М.: «Voprosy truda», 1927. – 76 s.

18. CDAVO Ukrai'ny. – F.2623. – Op.1. – Spr.2366.
19. Tam samo. – F.2851. – Op.1. – Spr.278.
20. Tam samo. – Spr.499.
21. Tam samo. – Spr.747.
22. Sharpatyj V. G. Social'ne zabezpečennja v URSR (20–30-ti roky XX st.) / V. G. Sharpatyj. – K.: Nika-Centr, 2006. – 268 s.; Mel'nychuk O. A. Social'ne strahuvannja v radjans'kij Ukrai'ni (20–30-ti rr. XX st.) / O. A. Mel'nychuk. – Vinnycja: «Edel'veys i K», 2009. – 372 s.

Melnichuk O. A., Doctor of History, Professor, Vinnitsa State Pedagogical University named after M. Kotsyubinsky (Ukraine, Vinnitsa), olia2405@i.ua

Murashova O. P., post-graduate student of the Department of History and Culture of Ukraine, Vinnitsa State Pedagogical University named after M. Kotsyubinsky (Ukraine, Vinnitsa), olia2405@i.ua

Development of the state pension insurance system in Ukraine in 20-th of XX century

The article outlines the main regularities of the formation and development of the system of state pension insurance in Ukraine during the 1920s. Mechanisms and principles of assistance to the disabled people are analyzed. The role and place of pension insurance as one of the forms of social security of a society is determined.

Keywords: social security, pension insurance, new economic policy, labor force, Soviet power, disability.

* * *

УДК 323.1

Гай-Нижник П. П.,

доктор історичних наук, академік
Української академії наук, завідувачий відділу
історичних студій Науково-дослідного інституту
українознавства МОН України (Україна, Київ),
Hai-Nyzhnyk@ukr.net

Альфонс фон Мумм – дипломат і посол Німеччини в Україні: коротка хроніка життя (1859–1924)

Досліджується життєвий шлях німецького правника і дипломата А. фон Мумма. Висвітлюється хроніка його кар'єрної діяльності на посадах посла Німецької імперії в країнах Європи, Північної Америки та Азії, зокрема й на посаді посла в Українській Народній Республіці та в Українській Державі у 1918 р.

Ключові слова: Мумм, дипломатія, міжнародні відносини, українсько-німецькі взаємини.

Німецький дипломат, барон Альфонс-Філіп Мумм фон Шварценштайн (Mumm von Schwarzenstein Alfons Philipp) народився 19 березня 1859 р. у м. Франкфурт-на-Майні й був третьою дитиною в сім'ї Євгенії Софі Мумм фон Шварценштайн (у дівочтві – Ней Лютеррот) та купця і королівського данського генерального консула Якоба Георга Германна Мумма фон Шварценштайна, власника виноробної компанії «P. A. Mumm & Co». Його старший брат Петер Арнольд Готтліб Германн працював у татовій фірмі у Реймсі, сестра ж Маріанне Шарлотта, вийшовши заміж за Зигмунда фон Ротенгана, мешкала в Еріхшофі.

Наріжними каменями світоглядних цінностей Альфонса-Філіпа, які у ньому змалку формували сім'я та вихователь, були: освіта, почуття обов'язку, незалежність, вірність, амбіційність і відданість справі. Загальну ж освіту хлопець здобув у середній школі у Франкфурті-на-Майні. У 1879 р. двадцятирічний

юнак вступив до Геттінгенського університету, а також навчався у Лейпцизькому та Гайдельберзькому університетах. У Геттінгені він став членом Корпусу Ганновера, а вже 1882 р. здобув докторат із права у Берлінському університеті. Утім, через слабе здоров'я юнак не був в змозі виконати перед Батьківщиною свій військовий обов'язок, тож заснував свою адвокатську контору.



Alfons von Mumm, 1869

Тоді ж, у 23-річному віці, він відвідує Францію, Англію, Данію, Італію, Канаду та Сполучені Штати, де культивує жваве соціальне життя та збирає навколо себе широке коло нових друзів. Сприяла його просуненню у вищому суспільстві й приналежність до родини, яка володіла фірмою шампанських вин «Champagne Mumm», що, своєю чергою, дозволяло

доволі «пухкенькому» парубкові відчувати й власну фінансову незалежність. У 1883 р. Альфонс-Філіп влаштовується на судову службу, а протягом 1884–1885 рр. працює адвокатом у законодавчій палаті Фрідлебен (Kanzlei Friedleben) у Франкфурті-на-Майні.

Невдовзі у житті молоді людини відбулися кардинальні зміни. Від 1885 р. він вступає до когорти причетних до німецької дипломатичної служби. А. Мумм, зокрема, працює у Департаменті права і торговельної політики Міністерства закордонних справ Німеччини та королівським пруським камер'юнкером (1885 р.), аташе посольства Німеччини в Великобританії у Лондоні (1886 р.), аташе у Франції в Парижі (1887 р.). Того ж, 1887 року, Петер А. Герман, Маріанне та Альфонс Мумми взяли на себе після смерті батька спадщину із власності та управління шампанськими льохами «Mumm & Cie» у Реймсі.



У 1888–1892 рр. А. фон Мумм працює секретарем легітимності МЗС Німеччини у США в Вашингтоні, де веде складні переговори із державним секретарем США Д. Блейном (James Gillespie Blaine) щодо підписання «Угоди між Німецькою імперією та Сполученими Штатами Америки про взаємний захист авторських

прав». У наступні роки він представляє інтереси Німеччини у Румунії в Бухаресті (1892–1893 рр., секретаріат МЗС) та в Римі при Святому престолі у Ватикані (1893–1894 рр., секретаріат МЗС).

Протягом 1894–1898 рр. доктор права А. фон Мумм повертається до Німеччини й працює радником-лектором політичного відділу Управління МЗС у Берліні, а у 1897 р., водночас, й таємним радником з питань легалізації. У 1898–1900 рр. він вже – Надзвичайний посланник і повноважний міністр і міністр-резидент Німеччини в Люксембурзі, а у 1899 р.

– посол (уповноважений з представництва) німецької позачергової місії у Вашингтоні (США).

З початком ХХ ст. імперські амбіції кайзера Вільгельма II зростали з року в рік й його колоніальні прагнення були спрямовані на Африку та Азію, зокрема, на Китай. 20 червня 1900 р. під час Їхтуанського повстання капралом манчжурского полку у Пекіні, під брамою китайського МЗС було застрелено посла Німеччини в Китаї К. фон Кеттелера (Clemens August von Ketteler), який встиг попрацювати на своїй посаді ледь більше за рік. Смерть К. фон Кеттелера стала приводом для військової інтервенції на основі об'єднаної експедиційної армії кількох світових держав до Китаю. Німецька імперія направила до Китаю експедиційний корпус і претендувала на керівну роль в операції. Саме за цих напружених обставин в серпні 1900 р. А. фон Мумм прибув новим посланцем Німеччини до Китаю (1900–1905 рр.). І саме йому довелося перейматися з дипломатичного боку угамуванням Боксерського (Їхтуанського) повстання й 7 вересня 1901 р. від імені Німеччини поставити свій підпис під Заключним («Боксерським») протоколом.

Крім того, новому німецькому послу вдалося налагодити надзвичайно гарні взаємини з китайсько-маньчжурською імператрицею Цзісі з династії Цін. Він також став автором цінних аматорських світлин з життя Китаю, зроблених у часі від серпня 1900 р. по липень 1902 р., понад 600 з яких було приватно опубліковано окремим альбомом у 1902 р. Тож не дивно, що саме у час своєї дипломатичної служби у Китаї посла А. фон Мумма було нагороджено німецьким Орденом червоного орла 1-го класу та Орденом корони, а у 1903 р. титуловано як Шварценштайна у вищому пруському баронстві.



Групова світлина німецького посольства в Пекіні у 1903 р. (На світліні: Еміль Кребс (перекладач) у задньому ряду з циліндром, замикає перед ним свого попередника в офісі першого перекладача Гольца, поруч з ним (зліва направо) посередні посол Альфонс фон Мумм, на один щабель вище Густав фон Болен і Халбах (північні есенські промисловець Густав Крупп)

По завершенні китайської дипломатичної каденції, А. фон Мумм від 1906 по 1911 рр. представляв Німецький Райх як посол в Японії у Токіо. Посол вбачав німецько-японські відносини як досить віддалені та відносно нейтральні, зважаючи на передбачувану напруженість взаємин Японії та США в Тихому океані. У 1908 р. йому було присуджено статус дійсного таємного радника.

У 1911 р. А. фон Мумм вийшов з дипломатичної служби на пенсію з міркувань покращення власного здоров'я і жив у своєму замському маєтку Кастелло Сан Джорджіо (Castello San Giorgio) біля Портофіно в Італії. У 1914 р. муніципалітет Портофіно надав йому статус почесного громадянина міста.

Повернувся на дипломатичну службу А. фон Мумм з пропозиції МЗС Німеччини на початку Першої світової війни: у 1914–1916 рр. працював у відділі

друку Центрального управління зовнішньої служби, а також начальником відділу зовнішньої пропаганди Центрального управління зовнішньої служби Німецької імперії.

9 лютого (27 січня за ст. ст.) 1918 р. Центральні держави на чолі з Німеччиною підписали у Бересті (Бресті–Литовському) сепаратний мировий договір з новопосталою Українською Народною Республікою (УНР). Невдовзі 450–тисячне німецько–австро–угорське союзницьке військо увійшло на терени України, аби допомогти українським збройним силам звільнити свою Батьківщину з–під російсько–більшовицької окупації. Вже 1 березня українсько–німецькими військами було звільнено столицю України – Київ. У місто повернувся законний уряд – Рада народних міністрів УНР, а згодом її законодавчий орган – Центральна Рада. Між Німеччиною та УНР було укладено військово–політичний союз і встановлено дипломатичні відносини. Тож до польської місії знов було покликано досвідченого дипломата – А. фон Мумма, а відтак від березня по листопад 1918 р. він – посол Німецької імперії в Україні (березень–квітень 1918 – в Українській Народній Республіці; кінець квітня–листопад 1918 – в Українській Державі за Гетьманату П. Скоропадського).

Варто зауважити, що А. фон Мумм вважав, що до 1917 р. Україна 300 років була окупована Росією. Головним же його завданням у співпраці з урядом УНР та Центральною Радою було забезпечення хлібного та продуктово–сировинного експорту з України до Центральних держав, у зв'язку з чим новопризначений посол й подав райхсканцлеру Німеччини Г. фон Гертлінгу план щодо забезпечення безперешкодної заготівлі українського збіжжя тощо.

Під час зустрічей з міністром земельних справ і харчування УНР М. Ковалевським та головою Ради народних міністрів УНР В. Голубовичем А. фон Мумм прагнув вплинути на есерівський уряд УНР і Центральну Раду щодо відновлення приватної власності на землю, необхідності зміни соціально–економічної та фінансової політики. 2 квітня він, зокрема, надіслав листа голові уряду УНР В. Голубовичу із висловлюванням невдоволення невиконанням Україною торговельних зобов'язань за Берестейським договором.

13 квітня німецький посол зустрівся з провідниками УНР (в тому числі з М. Грушевським), які запросили цю розмову з метою розв'язати кризу, що виникла в зв'язку із відомими наказами головнокомандувача німецькою групою армій «Київ» в Україні Г. Айхгорна. Після двогодинної розмови він дійшов остаточного висновку, що подальша співпраця з керівництвом УНР є неможливою. А вже 18 квітня начальник штабу німецьких військ в Україні генерал В. Гренер і посол А. Мумм твердо вирішили повалити Центральну Раду, було навіть призначено дату – 28 квітня. До цього часу мало б бути обов'язково укладено торговельний договір з УНР, а вже потім застосовано «жорсткі заходи». Тож саме А. фон Мумм очолив у Києві німецьку делегацію на переговорах спільної тристоронньої українсько–німецько–австро–угорської комісії з вироблення умов взаємного товарообміну між УНР і Центральними державами. У підсумку між сторонами було укладено сумарний Економічний договір з товарообміну від 23 квітня, який мав чинність до 31 липня 1918 р.



Alfons von Mumm
(Painting: Philip Alexius de Laszlo, 1903)

Того ж дня (23 квітня) у Києві розпочалася нарада вищих військових і дипломатичних представників Німеччини та Австро–Угорщини, яка тривала до 24 квітня 1918 р., на якій гостро критикувалася внутрішня соціально–економічна політика уряду УНР та соціалістичний курс провідництва республікою Центральною Радою, вироблено ультимативні вимоги до української влади, що являли собою неприховане втручання у внутрішні справи УНР (їх офіційно–публічними речниками виступили А. Мумм, Г. Айхгорн та В. Гренер). Дипломати (посол Німеччини А. Мумм та посол Австро–Угорщини Й. Форгач) виступили за збереження української державності як такої, але за зміну способу правління. У результаті, як свідчив сам А. Мумм, було досягнуто «згоди про цілі, але не методи». Тоді ж, фактично, було остаточно визначено курс офіційних Берліна та Відня щодо повалення Центральної Ради. 24 квітня учасники наради ухвалили рішення: «1. Співробітництво з [Центральною] Радою більше неможливе. 2. Не слід намагатися створювати в Україні «генерал–губернаторство». 3. У прийнятний термін слід створити український уряд, але такий уряд, який буде підпорядковуватися наказам німецького та австрійського командування. Йому доведеться гарантувати власне невтручання у необхідні воєнні та економічні заходи центральних держав». Тоді ж були вироблені ультимативні умови, що були висунуті українській владі у спеціальній дипломатичній ноті.

Відтак, разом із начальником штабу німецьких військ в Україні генералом В. Гренером А. фон Мумм став одним із організаторів повалення УНР та співавтором і натхненником консервативно–буржуазного перевороту у Києві 29 квітня 1918 р., внаслідок якого до влади прийшов гетьман П. Скоропадський.

Опісля гетьманського перевороту, вже 2 травня німецький посол повідомив П. Скоропадського, про визнання Берліном де–факто його уряду, а 2 червня 1918 р. Німеччина де–юре визнала Українську Державу¹. Вручаючи в урочистій обстановці гетьманові посольські грамоти о 16.00 дня у неділю 2 червня 1918 р. посланець Німеччини барон А. фон Мумм та Австро–Угорщини граф Й. Форгач за дорученням своїх урядів підтвердили визнання нового державного ладу в Україні й офіційно висловили бажання вступити з українським урядом у дипломатичні та ділові зносини. При цьому А. фон Мумм німецькою мовою заявив: «Мій австро–угорський колега і я маємо честь передати вашій ексцеленції дві власноручних грамоти, в котрих висловлюється признання правительства вашої ексцеленції». Навзаєм П. Скоропадський відповів також німецькою: «Від свого імени і імени українського уряду дякую за признання нашого нового державного ладу. Як і досі я надалі вестиму українську державу в тісному єднанні з центральними державами». При передачі вірчих грамот з

¹ Берестейський мировий договір Німеччиною було ратифіковано 24 липня 1918 р.

українського боку присутніми також були: управляючий Міністерством закордонних справ Д. Дорошенко, його товариш (заступник) О. Палтов, начальник власного Штабу гетьмана В. Дашкевич–Горбацький, члени уряду та гетьманського почету. Після церемонії присутніх сфотографували і запросили на урочисте чаювання.

За Гетьманату А. фон Мумм опікувався налагодженням економічної співпраці між Києвом і Берліном, насамперед організацією поставок продовольства до Німеччини, а також запровадженням в Українській Державі власної стабільної фінансово–економічної системи та міцної грошової одиниці. Він був на чолі німецької делегації та підписав від її імені українсько–німецько–австро–угорські Фінансову угоду від 15 травня, Економічний договір та Фінансову угоду від 10 вересня 1918 р., що мала бути дійсною до 30 червня 1919 р. У своєму донесенні до МЗС Німеччини щодо, наприклад, фінансової угоди від 15 травня він доповідав у Берлін: «Під час переговорів у справах валюти й державного емісійного банку ми виходили з усвідомлення того факту, що засаднича політична ідея виплекати Україну як максимально незалежну від Росії державу має позначитися також на валютній царині, оскільки валюта належить до найважливіших факторів, які визначають ступінь залежності чи незалежності країни. Якщо, попри національні інтереси України, на її території залишиться в обігу російський рубль, то незалежність України від Росії буде піддано сумніву. Запровадження власної, незалежної від російського рубля, валюти забезпечуватиме тривалість відділення України від Росії».

У політичному ж спектрі дипломатичні взаємини між Українською Державою та Німеччиною не були безпроблемними. Так, вже 10 травня гетьман П. Скоропадський відправив ноту німецькому послу, в якій, зокрема, говорилося: «Україна без Криму стати сильною державою не змогла б, і особливо це стосується економічної сторони... У той же час виникли б загострені відносини з тією державою, якому був би переданий Крим», що видавалося певною погрозою в бік Німеччини, яка окупувала Крим і заволоділа Чорноморським флотом. 11 липня українське МЗС вручило німецькому послу чергову офіційну ноту про необхідність приєднання Криму до Української Держави, а також прохання до німецької сторони не заважати у цій справі. У вересні 1918 р. німецький посол в Україні разом із кайзером Вільгельмом II вітав гетьмана П. Скоропадського у Берліні під час його офіційного візиту до Німеччини. Він також був почесним



головою Німецько–українського товариства (Deutsche–Ukrainische Gesellschaft), заснованого 1918 р. в Берліні (Німеччина).

При цьому слід згадати й про те, що А. фон Мумм був противником набуття Українською Державою військово–



морської міці й заважав гетьманським спецслужбам жорстко протидіяти ліво–соціалістичному підпіллю та більшовицькій дипломатично–розвідувальній агентурі та шпигунсько–підривної діяльності мирової делегації РСФРР тощо. Так, наприклад, начальник власного Штабу гетьмана Б. Стеллецький згадував, що «поза сумнівом, що уся ця Радянська делегація була одна лише комедія, але

більшовики нею користувалися заради агітаційних та інформаційних цілей... Були хвилини, коли остаточно приймалися рішення перервати усі зносини з цією делегацією й запропонувати їй вийти, але у ту рішучу хвилину дипломатичного розриву виступала гладка фігура Мумма і він наполегливо рекомендував не робити цього ризикованого кроку, який може призвести до відкриття військових дій між Україною та Радянською Росією, до якої Україна не була підготовлена, а німецькі війська на Україні знаходяться зовсім не для того, аби вести війну з Росією через самостійність України. Мумм нагадував, що в Москві знаходиться німецький посол, відповідно Німеччина вважає Радянську Росію в числі своїх друзів, а не ворогів».

Із зміною військово–політичного становища в Європі, поразки Центральних держав у світовій війні та революції в Берліні змінився й голова дипломатичного представництва Німеччини у Києві. У листопаді 1918 р. посол А. фон Мумм пішов у відставку. Він повернувся до Німеччини, спочатку до замку Ейрічшоф (Schloss Eyrichshof) у Франконії. 9 грудня 1918 р. у Дрездені відставний посол, постійний член таємної ради, доктор права А. фон Мумм одружився на доньці шотландського купця Жанні Ватт (Jeannie Watt), що була народженою 4 січня 1866 р. у Глазго. 10 травня 1920 р. Альфонс і Жанні Мумми переїжджають до Кастелло Сан–Джорджо в Портофіно (Італія). Європейська повоєнна криза та катастрофічне фінансово–економічне становище Ваймарської республіки, ускладнене до того ж грабіжницькими репараційними вимогами Антанти до переможеної Німеччини, зачепили й статки і рівень життя сім'ї колишнього дипломата. Як наслідок, 1 квітня 1922 р. А. фон Мумм змушений був звернутися до німецького Міністерства закордонних справ із проханням виділити для його дружини жіночої добавки на харчування у сумі в 2 тис. 500 марок щорічно. За два роки, 10 липня 1924 р., німецький дипломат барон Альфонс–Філіп Мумм фон Шварценштайн помер в італійському місті Портофіно.

Список використаних джерел

1. Гай–Нижник П. Українська дипломатія й міжнародна фінансова політика урядів Центральної Ради, Української Держави (Гетьманату) та Директорії УНР (1917–1922 рр.). – К.: Дуліби, 2016.

2. Гражданская война на Украине: Сборник документов и материалов. – Т.1. – К., 1967.
3. Крах германской оккупации на Украине (по документам оккупантов). – М., 1936.
4. Кулинич І. М., Кривець Н. В. Мумм фон Шварценштайн // Енциклопедія історії. – Т.7: Мл–О. – К.: Наук. думка, 2010.
5. Нова Рада. – 1918. – №91. – 4 червня (22 травня).
6. Федюшин О. Украинская революция. 1917–1918. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2007.
7. ЦДАВО України. – Ф.2592. – Оп.1. – Спр.65. – Арк.84–85зв.
8. Там само. – Ф.4547. – Оп.1. – Спр.2. – Арк.133–135.
9. Hahn P. Alfons Mumm von Schwarzenstein: diplomat, Photograph & anders als die Anderen. – Badenweiler: Oase Verlag, 2012.

References

1. Hai–Nyzhnyk P. Ukrainka dyplomatiya i mizhnarodna finansova polityka uryadiv Tsentralnoi Rady, Ukrainskoi Derzhavy (Hetmanatu) ta Dyrektorii UNR (1917–1922 rr.). – К.: Duliby, 2016.
2. Grazhdanskaya voyna na Ukraine: Sbornik documentov i materialov. – Т.1. – К., 1967.
3. Krakh germanskoi occupatsii na Ukraine (po documentakh occupantov). – М., 1936.
4. Kulynich I. M., Kryvets N. V. Mumm von Shvartsenshtain // Entsiklopediya istorii. – Т.7: Мл–О. – К.: Nauk. dumka, 2010.
5. Nova Rada. – 1918. – №91. – 4 chervnya (22 travnya).
6. Fedyshyn O. Ukrainskaya revolyutsiya. 1917–1918. – М.: ZAO Tsentrpoligraph, 2007.
7. TSDAVO Ukrainy. – F.2592. – Op.1. – Spr.65. – Ark.84–85zv.
8. Tam samo. – F.4547. – Op.1. – Spr.2. – Ark.133–135.
9. Hahn P. Alfons Mumm von Schwarzenstein: diplomat, Photograph & anders als die Anderen. – Badenweiler: Oase Verlag, 2012.

Hai–Nyzhnyk P. P., Doctor of Historical Sciences, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences, Head of the Department of Historical Studies at the Research Institute of Ukrainian Studies (Ukraine, Kyiv), Hai–Nyzhnyk@ukr.net

Alphonse von Mumm – Diplomat and Ambassador of Germany in Ukraine: A Short Life Chronicle (1859–1924)

The life path of the German lawyer and diplomat A. Von Mumm is researched. The chronicle of his career as the ambassador of the German Empire in the countries of Europe, North America and Asia, including the post of Ambassador to the Ukrainian People's Republic and the Ukrainian State in 1918, is highlighted.

Keywords: Mumm, diplomacy, international relations, Ukrainian–German relations.

* * *

УДК 37.014.6(091)(477)

Лаврут О. О.,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії, суспільно–гуманітарних
дисциплін та методики їх викладання, Донецький
обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
(Україна, Слов'янськ), lavrut.olga@gmail.com

Якість навчальної діяльності учнів шкіл УРСР у другій половині 1950–х років

Стаття написана на основі вивчення нормативно–правового забезпечення проблеми, спираючись на урядовий часопис «Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР» за другу половину 1950–х років. Метою статті є аналіз якості навчання учнів загальноосвітніх шкіл Української РСР в зазначений період. Передумовами цього стали навчально–методичне і матеріальне забезпечення освітніх установ. Підготовка педагогів, їх навантаження та учнів також були важливими. У кінці навчального року учні складали іспити з різних предметів. Їх перелік міг змінюватись в залежності від навчальних планів та програм. Оцінки дітей не завжди відповідали якості знань. Траплялись випадки неправильного оцінювання учнів. Недивно, що вони, вступаючи до вищих навчальних закладів, мали невисокі показники в навчанні.

Ключові слова: УРСР, освіта, учні, вчителі, навчання, іспити, діяльність, школа, вищий навчальний заклад, викладання.

Навчальна діяльність учнів складається із урочної та позаурочної діяльності. Тут діти отримують знання, розвивають власні здібності, формуються і розвиваються як особистості. Результатом навчальної діяльності є складання іспитів, які демонструють якість засвоєних знань, умінь та навичок. Як це відбувалося у другій половині 1950–х років розглянемо нижче. Увага до цього періоду обумовлюється трансформаціями, які відбувалися. Цей матеріал можна використовувати в процесі вивчення вітчизняної історії та розвитку освіти; практичне – в діяльності сучасних шкіл. Питання вивчали дослідники з різних позицій. Перші – розглядали проблему розвитку освіти в зазначений період [1; 2, с. 79–86; 3]. Другі – власне навчальний процес та його складові [4, с. 48–54]. Вони акцентували і на підготовці педагогічних кадрів, що здійснювали педагогічні інститути після ліквідації учительських. У них навчалися як за стаціонарною (денною) формою, так і за заочною, причому за останньою – більше. Відбулися зміни і в процесі підготовки майбутніх учителів. Автори писали про технологічний підхід в українській педагогічній науці та освіті в зазначений період [5, с. 31–34]. Третя група досліджень присвячена висвітленню соціальним аспектам [6; 7; 8].

Проте деякі аспекти залишились поза увагою дослідників, тому звернемо свою увагу на вивчення питання іспитів учнів шкіл УРСР зазначеного періоду. Задля цього необхідно вивчити історіографію та джерельну базу дослідження; нормативно–правове забезпечення проблеми; реальну картину складання іспитів; причини цього та окреслення подальшої перспективи дослідження. Джерелами до написання стали «Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР» зазначеного періоду, які дозволили вивчити питання нормативного забезпечення проблеми, проаналізувати причинно–наслідкові зв'язки навчальної діяльності та якості освітньої підготовки учнів – майбутніх студентів вищих навчальних закладів (далі – в.н.з.).

Комуністична партія СРСР та Комуністична партія УРСР ставили перед радянською школою певні завдання. Виконавцями цього були безпосередньо ті, котрі перебували там – працювали та навчалися. «Соціалістична держава дає нам все необхідне для успішного здійснення загальної середньої освіти. Рік у рік поліпшуються умови роботи шкіл. Учителі і всі працівники народної освіти відповідають за піклування Комуністичної партії і Радянського уряду про школу новими зусиллями в боротьбі за її певне зростання... Комуністична партія... в усій своїй історичній діяльності по будівництву комунізму керується великими ідеями марксизму–ленінізму і спирається на невичерпну активність та ініціативу найширших мас трудящих» [9, с. 3–10].

Навчальна діяльність учнів залишалася головною у школі. Її наслідками стало складання іспитів на атестат зрілості. Наказ заступника Міністра освіти УРСР П. Миргородського «Про перевідні і випускні екзамен та екзамен на атестат зрілості в школах УРСР в 1956 р.» №160 від 10 квітня 1956 р. зобов'язав завідувачів обласними, міськими і районними відділами народної освіти, директорів і завідувачів школами під час підготовки й проведення екзаменів у школах керуватись